

FINANCIALLY MARGINAL POPULATION AS A RESTRICTED FACTOR IN REGIONAL DEVELOPMENT

FINANCIJSKI MARGINALNO STANOVNIŠTVO KAO FAKTOR OGRANIČENJA REGIONALNOG RAZVOJA

MATIC, Branko; SERDARUSIC, Hrvoje & VRETENAR, Maja

Abstract: *The development of a country, and in particular of its individual regions, can be measured by the poverty risk rate among other things. The poverty threshold in Eastern Croatia is lower than the national average. One of the circumstances which contributed strongly to this situation was the Homeland War, war destruction and occupation of a large portion of this area. The paper will analyze local specifics related to the poverty threshold in Osijek-Baranja County and Vukovar-Srijem County, which will serve as the basis to inaugurate the term "Threat Factor" (TF), as an indicator of regional development.*

Key words: *threshold of poverty, regional development, threat factor*

Sažetak: *Razvijenost pojedine zemlje, a posebice razvijenost njenih regija, između ostalog, moguće je mjeriti i stopom rizika od siromaštva. Prag siromaštva na području Istočne Hrvatske niži je od nacionalnog prosjeka. Pored ostalih okolnosti na takvo stanje posebice je utjecao Domovinski rat i ratne štete te okupacija većeg dijela ovoga područja. Autori u radu analiziraju lokalne specifičnosti vezane uz prag siromaštva u Osječko-baranjskoj i Vukovarskoj-srijemskoj županiji te na temelju toga inauguriraju "Faktor ugroze" (FU) koji predstavlja pokazatelj ugroze regionalnog razvoja.*

Ključne riječi: *prag siromaštva, regionalni razvoj, faktor ugroze*

Authors' data: Branko Matic, prof.dr. sc., Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, matic@efos.hr; Hrvoje, Serdarusic, dipl.oec., Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, hserdar@efos.hr; Maja Vretenar, dipl.oec, Veleučilište u Slavonskom Brodu, Dr. Mile Budaka 1, 35000 Slavonski Brod, mvretenar@vusb.hr

1. Uvod

Siromaštvo je moguće definirati kao određeni oblik deprivacije. “Pojam deprivacije (lišenosti) općenito se koristi kada se govori o nezadovoljenim ili nepodmirenim ljudskim potrebama” [1]. Deprivirana osoba je uskraćena, jer nije u stanju osigurati životne uvjete koji su uobičajeni, odnosno odobravani ili prihvaćeni u društvu kojem pripada. Oblici uskraćenosti u društvu su višebrojni – fizički, psihološki, socijalni, a siromaštvo se najčešće povezuje uz materijalnu uskraćenost, točnije uz nedovoljno materijalnih sredstava.

Prikazani rezultati su proizašli iz znanstvenog projekata Bankarski sustav i financiranje policentričnog razvitka (broj 010-0102290-1284) provedenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

2. Apsolutno vs. relativno siromaštvo

Važno je razlikovati pojam apsolutnog od relativnog siromaštva. Pojedinci, obitelji i skupine su apsolutno siromašni ako im nedostaje novca za zadovoljenje minimalnih egzistencijalnih ljudskih potreba koje se odnose na kupnju ekonomskih dobara poput hrane, stanovanja, odjeće i obuće. Nasuprot apsolutnom siromaštvu, “granica relativnog siromaštva se određuje u odnosu na standard života koji je, sukladno trenutnim konvencijama u nekom društvu, prihvatljiv i poželjan” [2]. Osim primarnih ova granica uključuje i zadovoljavanje sekundarnih potreba (uglavnom kulturnih, obrazovnih, zdravstvenih, sportskih).

3. Definiranje praga siromaštva

Prag siromaštva moguće je izvesti na temelju sume novca kojim obitelji raspolažu ili na temelju njihove potrošnje radi zadovoljenja minimalnih životnih uvjeta. Prema metodama mjerenja siromaštva, prag siromaštva može biti statični ili dinamični. “Statični ili apsolutni prag siromaštva je iskazan u ovisnosti prema potrebama za prehranom. Dinamični ili relativni prag siromaštva, za razliku od apsolutnoga, polazi od aktualne (tekuće) potrošnje ili raspoloživog dohotka stanovništva” [3]. Ukupni dohodak kućanstva definira se kao “ukupan neto dohodak koji primaju svi članovi kućanstva, a sastoji se od dohotka od nesamostalnog rada, dohotka od samostalnog rada, te primljenih naknada uz te dohotke, od socijalnih transfera, vrijednosti novčanih i nenovčanih poklona, ukupnih mjesečnih iznosa podignutih potrošačkih (ili stambenih) kredita i štednih uloga iz banaka, prihoda od prodaje poljoprivrednih proizvoda, prihoda od dobiti vlasništva poduzeća i od kamata na štedne bankovne uloge te godišnjeg prihoda od iznajmljivanja nekretnina i/ili drugih dobara u vlasništvu kućanstva” [2].

3.1. Rizik siromaštva u Republici Hrvatskoj, Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji

“Prosperitet svake države i njen održivi ravnomjeran razvoj moguće je promatrati i s regionalnog motrišta.

Razvojne prepreke, potrebe, prednosti i mogućnosti svoje regije i kraja najbolje poznaje lokalna zajednica" [4]. Geografski prostor Osječko-baranjske županije (OBŽ) i Vukovarsko-srijemske županije (VSŽ) obuhvaća područje Slavonije, cjelokupnu Baranju i Zapadni Srijem.

Jedan od sintetičkih pokazatelja razvijenosti je i bruto društveni proizvod (BDP) po stanovniku. (Tablica 1.)

BDP po stanovniku	2005.		2006.		2007.		2008.	
	Kn	Indeks	Kn	Indeks	Kn	Indeks	Kn	Indeks
OBŽ	39.127	75,1	42.738	75,7	57.771	81,6	62.796	81,4
VSŽ	29.532	56,7	33.885	60,1	42.227	59,6	45.593	59,1
RH	52.070	100	56.426	100	70.835	100	77.107	100

Tablica 1. BDP po stanovniku u OBŽ i VSŽ u odnosu na RH Izvor: www.dzs.hr

Na temelju podataka moguće je zaključiti da je BDP po stanovniku u promatranom razdoblju u OBŽ i VSŽ manji u odnosu na Republiku Hrvatsku (RH). Najveće zaostajanje u BDP po stanovniku u odnosu na RH, OBŽ imala je 2005. godine (24,86%), kao i VSŽ (zaostajanje za čak 43,28%). (Tablica 1.)

U RH rizik siromaštva izračunava se prema metodologiji Europske unije, a iskazuje pragom siromaštva te iznosi 60% medijana nacionalnog ekvivalentnog dohotka. Pri tome, u analizi rizika od siromaštva polazi se od vrsta kućanstava uzimajući u obzir ukupni dohodak (dohodak u naturi, primici od nesamostalne i samostalne djelatnosti, mirovine, socijalni transferi i ostali transferi). (Tablica 2.)

	Godina	Ukupni dohoci u Kn			Ukupni životni izdaci kućanstva u Kn		
		2006.	2007.	2008.	2006.	2007.	2008.
HR	Samačko domaćinstvo	52.676	55.336	58.849	32.058	32.896	35.652
	Četveročlano domaćinstvo	79.014	83.004	88.273	67.321	69.082	74.870
OBŽ HR 026	Samačko domaćinstvo	42.141	44.269	47.079	27.363	27.786	28.686
	Četveročlano domaćinstvo	63.211	66.403	70.619	65.671	66.687	68.845
VSŽ HR 025	Samačko domaćinstvo	36.873,23	41.501,97	41.194,27	31.102	29.791	29.437
	Četveročlano domaćinstvo	62.684,49	68.478,25	70.030,26	87.087	83.415	82.425

Tablica 2. Prag rizika siromaštva za RH te OBŽ i VSŽ Izvor: DZS, SSSH, izračun autora

Stavljajući u odnos ukupne dohotke i ukupne životne izdatke (prehrana, stanovanje, prijevoz, higijena, odijevanje, obrazovanje – u RH tzv. „sindikalna košarica“)

moгуće je uočiti da su životni izdaci za četveročlano domaćinstvo u VSŽ viši od prosjeka. Uzimajući u obzir da su ukupni dohoci niži od prosjeka ugroženost stanovništva je izrazitija. (Tablica 2.)

Ugroza financijski marginalnog stanovništva iskazana pragom rizika od siromaštva dodatno potencira veličinu ugroze ove kategorije stanovništva. (Tablica 3.)

		Prag rizika od siromaštva u Kn		
Godina		2006.	2007.	2008.
HR	Samačko domaćinstvo	22.196	23.969	24.311
	Četveročlano domaćinstvo	46.611	50.336	51.054
OBŽ HR 026	Samačko domaćinstvo	21.652	23.138	22.355
	Četveročlano domaćinstvo	45.469	48.591	46.946
VSŽ HR 025	Samačko domaćinstvo	17.158	19.851	22.083
	Četveročlano domaćinstvo	36.032	41.687	46.374

Tablica 3. Prag rizika siromaštva u RH, OBŽ i VSŽ Izvor: izračun autora

Na temelju izračuna praga rizika od siromaštva u promatranom razdoblju, uočljiv je niži prag rizika od siromaštva u dvije županije u odnosu na nacionalni prosjek. Posebice je izražen niži prag rizika od siromaštva u VSŽ u odnosu na RH (u 2006. odstupanje za čak 22,70%). (Tablica 3.)

4. Faktor ugroze kao pokazatelj stupnja regionalnog razvoja

Službena metodologija izračuna praga siromaštva ne uvažava, između ostaloga, i specifičnosti lokalne zajednice. U slučaju kada postoji odstupanje praga rizika od siromaštva regije od praga rizika od siromaštva države u rasponu od 5% do 20% i više, nužno je primijeniti „faktor ugroze“ (FU). Faktor ugroze označava faktor kojim je potrebno uvećati prag rizika od siromaštva regije čime se iskazuje relativno zaostajanje regije za prosjekom. Prema ovoj metodologiji formula za izjednačenje praga rizika od siromaštva regije s pragom rizika od siromaštva države glasi:

$$\text{Prs}(r) + \text{FU} = \text{Prs}(d) \quad (1),$$

gdje su Prs(r) - prag rizika od siromaštva regije, a Prs(d) - prag rizika od siromaštva države. Pri tome je $\text{FU} = \text{Prs}(d) \times \% \text{ odstupanja Prs}(r) \text{ od Prs}(d)$.

Faktor ugroze je pokazatelj zaostajanja regionalnog razvoja u odnosu na nacionalni prosjek te ga je važno koristiti kao indikator za mjerenje zaostajanja razvoja regije za razvojem države.

5. Zaključak

Razvoj pojedine zemlje u uskoj je vezi s ravnomjernim razvojem svih njenih regija. Zaostajanje pojedinih regija od prosjeka države, između ostaloga, moguće je pratiti i kroz stopu rizika od siromaštva. Analizom stanja u Hrvatskoj uočeno je da je zbog objektivizacije stanja nužno prigodom istraživanja praga rizika od siromaštva koristiti „faktor ugroze“ koji realnije iskazuje stanje vezano za regionalni razvoj.

6. Literatura

- [1] Šućur, Z. (2006). Siromaštvo, višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost u Hrvatskoj, *Dostupno na:* http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=20248, *Pristup* 19-04-2010.
- [2] Malenica, Z. (2007). Rasprostranjenost i borba protiv siromaštva u Republici Hrvatskoj, *Dostupno na:* http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=49850, *Pristup:* 19-04-2010.
- [3] Škare, M. (1999). Indikatori siromaštva u Republici Hrvatskoj, *Dostupno na:* http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=47285, *Pristup:* 19-04-2010.
- [4] Matić, B. & Serdarušić, H. (2008). *Načini i modeli financiranja regionalnog razvoja-financiranje putem zaklada i fundacija*, Ekonomski fakultet u Osijeku, ISBN 978-953-253-054-4, Osijek
- [5] Lamza-Maronić, M.; Glavaš, J. & Novak-Lozina, K. (2009). Regionalni razvitak kroz model upravljanja ljudskim potencijalima u vremenu krize, U *Financiranje regionalnog razvitka - načini i modeli*, Matić, B., 3-17, Ekonomski fakultet u Osijeku, ISBN 978-953-253-073-5, Osijek
- [6] Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, 73/97., 27/01., 59/01., 82/01., 103/03., 44/06., 79/07.
- [7] Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku (NKPJS), Narodne novine, 35/07
- [8] Savez samostalnih sindikata Hrvatske, *Dostupno na:* http://www.sssh.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=28&Itemid=42, *Pristup* 26-03-2010.
- [9] Nezavisni hrvatski sindikati, *Dostupno na:* http://www.nhs.hr/sindikalna_kosarica/, *Pristup* 26-03-2010.
- [10] Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske, *Dostupno na:* http://www.mzss.hr/hr/zdravstvo_i_socijalna_skrb/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/mjesecna_izvjesca_2009, *Pristup* 26-03-2010.
- [11] Državni zavod za statistiku, *Dostupno na:* http://www.dzs.hr/Hrv/publication/2009/7-1-1_1h2009.htm, *Pristup* 26-03-2010.
- [12] Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Dostupno na:* <http://www.hzz.hr/default.aspx?id=4164>, *Pristup* 26-03-2010.

Photo 105. Practical education / Praktična nastava